

los defectes que hi pugan apareixer, quan lo que's commemora, ab lo naxement del home, no és l'home en sí mateix, sinó la seva labor política. Per tal concepte Jaume I es un símbol, l'únic símbol que tenim de la confederació aragonesa.

Lo Monarca, donchs, no ha de presentar-se, en les primeres manifestacions del Centenari, com un personatge discutit. Un emblema, sancionat per los segles y la veu popular, no's discutèix, s'acata.

Pró, lo que no era d'esperar, ha succehit. Menyspreuar les conquestes del gran Rey, com s'ha pretengut, tal vegada ab desitj de notorietat, és obra d'esperits mesquins, és lo fruyt de la ruindat, és altre dels aspectes d'aquesta insania moderna, que tantes voltes ha guiat lo bras del criminal y trastornat los pobles...

Allunyin, los esperits sans, discussions apassionades, y dexin a la pacient labor historiogràfica, la tasca d'aquilatar en sa realitat, los actes de nostre Sobirà, que havien de concordar ab una època no exempta de grans miseries y preocupacions.

Afortunadament, Deu vol que los ulls s'obrin a la veritable llum, enfonsant a la negra bandera en les tenebres d'hón sortí.

La importancia ideològica del Centenari de Jaume I és arreu regoguda. Del Rhoyno al Júcar s'alsen veus concordant en pregonarla.

Laors al Centenari de Jaume I, al simbolisme de la patria gran y unida, y de les llibertats municipals y regionals.

DON JAUME Y LA UNITAT CATALANA

Per D. JOAQUÍM MIRET Y SANS

La meva primera intenció havia sigut avuy la de fer evident la magnanimitat del rey en Jaume. Volia, ab multitud de documents acoblats, probar com fou home generós y noble, y un dels sobirans més franchs y lleyals; com lo sentiment de benvolença y la ansia de pau y benestar per los seus pobles eren més grans que no la seva inteligencia y lo seu sentit polítich. Y axò podia provarho principalment per medi de dos ordens de fets: per la manera com dirigia les questions de repressalies, may adreçant les reclamacions internacionals ab intencions cobdiciosas, procurant sempre la satisfacció demanada per avinença y resistintse a permetre les marques y violencies fins al darrer extrém; y també per la facilitat extraordinaria ab que renunciava a la confiscació dels bens dels condemnats per herética pravitat, bens que per disposicions del dret eren de la Corona, y que D. Jaume cedia als fills y parents dels declarats heretges a les primeres demandes que li adreçaven.

Emperó, aquesta materia m'obligava a fer crítica històrica y a presentar materials àrits y frets d'investigació d'arxius, quan crech

que en la present ocasió solemne, de commemoració de la naixença del héroe legendari, no és crítica lo que millor correspon, sinó apologia, una ardenta y vibrant apologia. Jo no tinc facultats per fer obra semblant completa y digne del personatge. Me limitaré, per consegüent, a un sol aspecte, a una ullada parcial en la seva significació històrica.

Don Jaume, ab tots sos defectes y les seves errors polítics, deu ésser per los catalans un símbol, y malgrat del seu testament és la representació viva y definitiva de la unitat moral catalana. Es ell qui donà darrera y mes poderosa empena a la formació territorial de la Catalunya històrica, a la obra gegantina, quatre voltes secular.

Quan en los cims del Montgrony, a mitjans del segle VIII^a, un petit nombre dels indígenes s'aplegaven per començar a hostilitzar als alarbs invasors y poguer ocupar algunes valls y terres conreuhables hón la vida seria menys difícil, no podien prevenir ni somniar que inauguraven la empresa augusta y sagrada de la fundació d'un poble, ab tots los caracters distintius, gent, llengua y dret propis.

Esponataniament s'anaven formant llurs cabdills; y de Urgell y de Ripoll avençaren llavors envers lo mitjorn, cap a Ausona y Barcelona. Ben prompte la ribera del Llobregat fou passada y la frontera establerta en lo Gayà y lo Francolí. Los comtes de la nissaga den Guifre *lo Pilós* eren lo factor principal d'aquella unitat que s'anava dibuxant, mentres lo territori no parava d'engrandirse. Tarragona, Tortosa, Lleyda, eren guanyades successivament y quan la frontera meridional arribava ja a les boques del Ebre y a les serralades del Priorat, per la part de tramontana la formació territorial se completava ab la adquisició del Rosselló. Pere *lo Catòlich*, establia la dominació en Castellfabib y Sertella, y son fill reduhia la independència de fet sinó de dret, en que havia viscut sempre lo comtat d'Urgell, abans de conquerir Mallorca y Valencia.

Mas, no es solsament per les conquestes territorials que s'anava teixint la unitat catalana. La activitat dels egregis teixidors d'aquell mantell qui debía cobrir un nou poble, se manifestava en diverses ordens. La promulgació dels *Usatges*, en 1068, era una forta empena en l'esmentat treball y senyalava una nova fas en son curs. Les constitucions de pau y treba també hi contribuïren. Emperó, més que tot axò, hi contribuï la fixetat de la dinastia y la duració dels regnats. La linia masculina del comte Guifre no s'havia interromput, y alguns dels sobirans havien governat llarch temps. Borrell II governà desde 954 fins a 992, trenta vuit anys; Ramón Berenguer *lo Vell*, desde 1035 a 1076, quaranta anys; Ramón Berenguer *lo Grand*, de 1096 fins a 1131, trenta cinch anys; Ramón Berenguer IV, de 1131 a 1162, trenta anys; Alfons I, trenta quatre, y D. Jaume, lo regnat més llarch de tots, seixanta dos. Són períodes no sobrepujats, ni igualats potser, per cap altre de les dinasties mitjevals.

En cambi, D. Jaume, durant son regnat havia conegut cinch suc-

cessius reys de Castella, Alfons IX, Enrich Ier, Donya Berengueta, Ferràn *lo Sant*, y Alfons *lo Savi*, y altres cinch també successius de Navarra, Sans *lo Fort*, Teobald Ier, Teobald II, Enrich y la filla d'aquest donya Joana. Encara havia vist la corona de França sobre quatre testes, les de Felip August, Lluís VIIIe, Sant Lluís y Felip *l'Atreuit*. ¿Es que axò sol no pren ja caràcters de cosa extraordinària? Al morir D. Jaume bé podia dirse que moria lo patriarca dels pobles neolatins. No manca qui l'hagi comparat ab David.

No és, donchs, estrany que repetexi que la unitat catalana és la obra de la dinastia den Guifre. Aquella transmissió invariable de la corona en una metexa familia, sempre per varons, y aquella perllonllada vida dels sobirans asseguraven una continuïtat de pensament y de propòsits y produhien inconscientment una major homogeneïtat en la direcció política. Aquèst resultat és més visible en lo regnat de Don Jaume que en cap altre. No dech pararme en ressenyar los elements de civilització y progrés, los actes d'ennobliment de nostra llengua, la depuració y redacció del dret municipal consuetudinari y molts altres punts per haverho ja fet los nostres colegas senyors Brocà y Bertràn d'Amat, en los discurs de recepció del primer, divuit anys enrera.

Ja sé que los sperits petits negaràn que D. Jaume activàs y stimàs la unitat catalana, donchs disposà, dexantse portar de la amor paterna, la repartició de pobles catalans entre dues corones. No podia la divisió política o de sobirania, destruir una substancia ja cristallitzada. La unitat, lluny de perdres, continuà avençant y per axò la regressió de Mallorca y Rosselló se verificà prompte.

Tampoch significa res en contra del creure avençat l'estat de la nostra unitat, la circumstancia d'ésser encara en aquell temps lo Rosselló y Cerdanya, senyorius del monarca y no considerarsels administrativament com part integrant de Catalunya. Ni havia desaparegut la confusió de poders y dels conceptes de soberania y de senyoriu feudal, ni aquestes coses accidentals y mecàniques afectaven a una fusió que s'obrava en les més fondes capes del terror, hón no may arriben les agitacions de la superficie.

Catalunya havia tingut la sort d'aquella ficsedat de la dinastia. Veurèm los efectes contraris de perturbació y entorpiment de la unitat o de la formació nacional, en altres pobles que no l'havien assolida.

En la Alemanya per exemple. Allí s'extingiren successivament tres dinasties imperials. Cada una havia tingut la corona una centuria, poch més o menys; la formació de la unitat fou molt més difícil y lenta y coneguts tenim tots los qui'ns dediquem als studis històrichs los efectes del interregne, de la crisis spantosa que va seguir a la caiguda dels emperadors de la familia de Suabia.

Noresmenys de aquest fet històrich de la perpetuitat de les tradicions o instints polítics, degut a la ficsedat de la dinastia, influent en la formació de la unitat moral catalana, tenim que observar un altre

aspecte, pertocant també a la família reyal, sbrinat per la crítica moderna y que té avuy entera oportunitat.

Don Jaume era l'únic dels sobirans dels diferents stats de la península ibérica, de raça indígena, l'únic que portava encare la sang masele dels cabdills dels temps heròichs de la reconquesta. Era un hispànic, un descendent directe per línia masculina den Guifre *lo Pilós* y aquest era fill del comte Sunifred d'Urgell y net del comte Aznar o Isinari, un espanyol fugitiu qui tornà de la altra vessant del Pirineu, ab l'encàrrech del Emperador dels Franchs, de governar la Cerdanya y territoris vehins lliures dels serrahins. La sentència del comte Salomó, del any 862, calificava de *hispànic* al comte governador Aznar. En Calmette, qui tant ha estudiat los orígens del comtat de Barcelona, ha publicat un curiós treball en les *Melanges d'archéologie et d'Histoire* de l'Escola francesa de Roma, aclarit poch després per un altre article en la metexa revista y dedicat a contestar a certes objecions que jo li havia fet sobre aquest punt, en la meua memoria *Los Vescomtes de Cerdanya, Conflent y Bergadà*. Dit autor, relacionant tres scriptures ja conegudes, la de oblatió de Rodolf y donació a Ripoll, del any 888, la citada sentència del 862 y altre sentència a favor del comte Guifre en la qüestió sobre lo lloch de Borredà, del 886, figuranti en les tres Donya Eylo, tia materna del mencionat Guifre, anomenada aquesta en la segona, filla del comte Aznar, dedueix naturalment que Aznar era avi patern del comte Guifre *lo Pilós* y per consegüent afirma, per tenir en favor seu los majors indicis, que la dinastia dels nostres comtes-reys fou fundada per un cabdill nacional, per un *hispano*, per Aznar, no per lo suposat Borrell d'Ausona, ni per cap personatge franch.

A Castella y Lleó la dinastia espanyola, de la nissaga del excels Pelagi, s'havia extingit en 1109 ab lo rey Alfons VIe. La seva filla, Urraca, casada ab Ramón de Borgonya fondà nova dinastia, una dinastia francesa. Lo famós Alfons VII, *l'Emperador* era ja un rey de sanch estrangera.

A Portugal se establia, casi al meteix temps també, una dinastia francesa per Enrich de Besançon, casat ab Teresa, filla illegítima del citat Alfons VIe de Castella. Y a Navarra, la descendencia masculina directa del insigne monarca Sans *lo major*, acabava en 1234, per la mort sens fills de Sans VIIIe, *lo fort*, succehintlo son nebot, qui era també un gabatx, en Teobald ó Tibau de Champagne. Lo jorn que morí Sans VIIIe, Don Jaume podia dir ben satisfet als catalans y aragoneses: *sols vosaltres, entre tots los pobles espanyols, teniu un compatrici per sobirà*. Y quan son gendre, Alfons X, li movia bregues per qüestions del territori de frontera, bé li haguera Don Jaume exigit la submissió incondicional, dientli ab orgull: *soch més hispano que tú*. Y n'obstant per lley del contrast ell había nascut fora de la península, encara que en terra de llenga d'oc.

Per aquesta consideració, sempre he contemplat rodejada de tràgica magestat la mort de *Martí l'Humà*; llavors arriba per Catalunya y Aragó lo que dues centúries abans havia arribat per Castella, Lleó y Portugal. Lo qui moria en la celda del monestir de Valldonzella, lo 31 de maig de 1410, no era solsament lo darrer representant masculí de la línia directa de *Guifre lo Pilós* y del comte Aznar de Cerdanya; succeïa quelcòm més. La darrera de les quatre monarquies peninsulars que havia conservat la dinastia dels cabdills nacionals, anava igualment per decret irreparable de la Providencia a prínceps de casa estrangera. Desapareixia l'últim representant d'un passat gloriós y en aquest concepte era insubstituïble.

Hi fet, potser, observacions massa petites; empero, les hi cregudes oportunes en lo moment d'honar la memoria del més excels y sforçat dels nostres comtes-reys, per arribar a la conclusió de que no basta considerar en Don Jaume lo cabdill infadigable y afortunat, lo conqueridor de Mallorca, Valencia y Murcia, sino que l'havèm de respectar com lo pare lligítim de la nació, portant tota la sanch y l'ànima de Catalunya. Lo trovador Bertràn d'Alamanón anomenà a Ramón Berenguer, lo darrer comte de Provença de la casa de Barcelona, en un sirventés compost en 1233, *lo senyor carnal dels provençals*, en sentit del comte verdader o lligítim d'aquell país. Cap calificatiu millor podríam aplicar al rey en Jaume. Ell fou per tots conceptes *lo senyor carnal dels catalans*.

Termenà la sessió ab un parlament de gracies del senyor President a tots los qui havien concorregut al acte.

LA CORONA DE ARAGÓN Y GRANADA

DE 1350 A 1458

(Continuación)

Después de la victoria del Salado y de la paralización de las operaciones de la Reconquista que siguió á la muerte de Alfonso XI, la política de Castilla no se encaminó como en los tiempos anteriores á echar los moros de la península: los escándalos interiores del reinado de D. Pedro, la guerra con Aragón y otras menudencias de este jaez, absorbieron por completo las energías castellanas y el fin aquel, primario de su vida nacional, quedó relegado á un segundo término hasta que los Reyes Católicos volvieron las cosas á su primitivo estado y empuñaron las armas con ánimo de no abandonarlas hasta sentarse en el trono de la Alhambra.

Y las relaciones de Aragón con el reino de Granada, que siempre